

Natalia Michalak

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

ORCID: 0000-0002-5343-2726

<https://doi.org/10.26881/ndps.2025.55/56.10>

Perspektywa studentów logopedii u progu startu zawodowego na współpracę z innymi specjalistami

Artykuł prezentuje wyniki badania opinii studentów logopedii na temat przygotowania do współpracy z innymi specjalistami. Umiejętność współpracy została uznana przez amerykańskie organizacje, Partnerstwo dla Umiejętności XXI. wieku oraz Narodową Radę do Spraw Nauk Społecznych, za jedną z kluczowych kompetencji. Badanie zostało zrealizowane metodą sondażu diagnostycznego, z zastosowaniem techniki ankiety. Grupę badaną stanowili studenci ostatniego roku, kształcący się na kierunku logopedia lub specjalizacji logopedycznej w szkołach wyższych w Polsce. Przy użyciu kwestionariusza ankiety proszono przyszłych logopedów o opinię w zakresie przygotowania do współpracy z innymi specjalistami. Wyniki uzyskane w badaniu prezentują perspektywę studentów logopedii na gotowość do podjęcia pracy zawodowej, zakładającej współdziałanie w zespole międzyspecjalistycznym podczas diagnozy i terapii dzieci z zaburzeniami w rozwoju języka i mowy. Wyniki badań mogą posłużyć w celu doskonalenia programów kształcenia do realnych potrzeb i wyzwań zawodowych oraz adaptacji w kontekście zwiększania umiejętności współpracy interdyscyplinarnej.

Słowa kluczowe: współpraca, przygotowanie do współpracy, logopedia; logopedzi, specjaliści

Speech therapy students' perspectives on collaboration with other specialists

The article presents the results of a survey of speech therapy students' views on preparation for interprofessional collaboration. The ability to collaborate has been recognized by American organizations, the Partnership for 21st Century Skills and the National Council for the Social Sciences, as one of the key competencies. The study was carried out by a diagnostic survey method, using a questionnaire technique. The study group consisted of final-year students studying speech therapy or speech therapy specialization at universities in Poland. Using a survey questionnaire, prospective speech therapists were asked for their opinion on how prepared they were to work with other professionals. The results obtained in the survey present the perspectives of speech therapy students on their readiness for a career that involves working together as part of an interprofessional team, during the diagnosis and therapy of children with disorders in language and speech development. The results of the study can be used to improve educational programs according to real professional needs and challenges, as well as adaptation in the context of increasing interdisciplinary cooperation skills.

Key words: collaboration, interprofessional collaboration, speech therapy, speech therapists, specialists

Wprowadzenie

Współpraca towarzyszy cywilizacji od samego początku i pozwala na jej rozwój (Kuszek 2021: 10). Umiejętność ta pozwoliła ludziom nie tylko skuteczniej radzić sobie z codziennymi wyzwaniami, lecz także budować trwałe więzi społeczne, które stały się fundamentem organizacji życia zbiorowego. Dążenie do współpracy z osobami niespokrewnionymi jest czynnikiem, który odróżnia człowieka od najbliższych pod względem kodu genetycznego szympanów, które nie chcą współdziałać z osobnikami spoza stada. Spośród naczelnych to właśnie ludzie są najbardziej kooperującym gatunkiem. Od zarania dziejów ludzie dostrzegali wartość wspólnego działania – pierwotnie przy zdobywaniu pożywienia czy obronie, które stanowiły ich wspólne cele (Landowska 2022: 21; Mieszalski 1982: 3–4). Współdziałanie dało człowiekowi przewagę nad innymi gatunkami i stało się jednym z głównych czynników jego sukcesu ewolucyjnego (Harari 2018: 61). Należy jednak podkreślić, że współpraca nigdy nie była celem samym w sobie – stanowiła przede wszystkim narzędzie służące do osiągnięcia określonych celów i maksymalizacji korzyści. Jej sens wyraża się w tym, że umożliwia ludziom realizację zadań, które w pojedynkę pozostawałyby poza ich zasięgiem, a także wzmacnia poczucie wspólnoty i bezpieczeństwa, co w konsekwencji sprzyja rozwojowi całych społeczeństw (Mieszalski 1982: 67).

Współpraca – kompetencja XXI wieku

Z raportu Centrum Badania Opinii Społecznej z 2024 roku wynika, że 82% Polaków uważa, że działając wspólnie z innymi ludźmi, można osiągnąć więcej niż samemu. Wyniki te wskazują, że zdecydowana większość respondentów niezmiennie pozytywnie odnosi się do idei wspólnego działania, a znaczna część byłaby gotowa pomóc znajomej osobie w różnych aspektach (CBOS 2024). Współpraca może być rozumiana jako forma współdziałania, czyli aktywności podejmowanej wspólnie przez jednostki lub grupy w celu realizacji określonych zadań. Okoń (1984) wskazuje, że współpraca polega na wykonywaniu przez poszczególnych uczestników częściowych zadań, które – łącząc się – prowadzą do osiągnięcia wspólnego celu. Tym samym nie oznacza ona jedynie równoległego działania kilku osób, lecz zakłada koordynację, podział obowiązków oraz wzajemne uzupełnianie się uczestników procesu. W takim ujęciu współpraca staje się procesem integrującym wysiłki wielu podmiotów i pozwala na wykorzystanie ich potencjału w sposób bardziej efektywny niż działanie indywidualne. Jej istotą jest więc synergia, czyli efekt, w którym rezultat wspólnych działań przewyższa sumę działań jednostkowych. Nowak (2012) podkreśla, że pojęcia współpracy i współ-

działania mają wiele punktów stycznych. W obu przypadkach istotne znaczenie odgrywa stopień formalizacji relacji pomiędzy podmiotami – mogą to być relacje luźne, nieformalne lub przeciwnie: mocno sformalizowane i podparte regulacjami prawnymi czy organizacyjnymi. Zarówno współpraca, jak i współdziałanie zakładają występowanie wzajemnych powiązań o charakterze kapitałowym, zasobowym oraz personalnym, co oznacza, że jednostki lub instytucje angażujące się we wspólne działania dzielą się nie tylko środkami materialnymi, lecz także wiedzą, doświadczeniem czy potencjałem ludzkim. Ponadto, obydwie zjawiska posiadają jasno określony zakres, charakter i formę organizacyjną, a także działają opierając się na przyjętych zasadach tworzenia, rozwoju i funkcjonowania. W relacjach między podmiotami może występować zarówno symetria, gdy partnerzy są równorzędni pod względem wpływu i pozycji, jak i asymetria, wynikająca z nierównomiernego rozłożenia sił i władzy. Ważnym elementem, na który zwraca uwagę Nowak, jest również to, że współpraca i współdziałanie zawsze wiążą się z procesami transakcji i wymiany – czy to dóbr materialnych, czy zasobów niematerialnych, takich jak wiedza, kompetencje czy doświadczenie.

Amerykańskie organizacje, Partnerstwo dla Umiejętności XXI wieku (Partnership for 21st Century Skills) oraz Narodowa Rada do Spraw Nauk Społecznych (National Council for Social Studies) opracowały raport, w którym współpraca została uznana za jedną z najważniejszych umiejętności w społeczeństwie XXI wieku (*21st Century Skills Map* 2007). Stanowi ona fundament społeczeństwa i każdej społeczności zorganizowanego działania (Ziółkowski 2015: 308). W dokumencie Rady Unii Europejskiej z 22 maja 2018 roku wskazano, iż „w naszym szybko zmieniającym się społeczeństwie istotniejsze niż kiedykolwiek wcześniej są takie umiejętności, jak, umiejętność rozwiązywania problemów, krytycznego myślenia, zdolność do współpracy, umiejętność kreatywnego myślenia i samoregulacji. Są to narzędzia pozwalające na to czego się nauczone, wprowadzać w życie w czasie rzeczywistym, by generować nowe idee, nowe teorie, nowe produkty i nową wiedzę” (Zalecenie UE 22 maja 2018 r.).

Pojęcie współpracy może być interpretowane na różne sposoby w zależności od perspektywy (Landowska 2022: 13). W celu osiągnięcia konsensusu warto rozważyć kilka punktów widzenia. Antropologiczne ujęcie kooperacji ukazuje, że współpraca wymaga wyznaczenia grupy osób, które opierają się na procesie wymiany, systemach normatywnych oraz uzdolnieniach, takich jak język, umysł społeczny czy procesy poznawcze. Stanowią one podwaliny do rozwoju teorii kooperacji innych dyscyplin. Socjologiczna¹ koncepcja współpracy zakłada, że kooperacja jest procesem, w którym grupa działania dąży do wspólnego celu, zyskując korzyści. Kolejną perspektywą jest socjobiologiczne ujęcie postawy,

¹ Nazywana też społeczno-humanistyczną.

w ramach której próbuje wyjaśnić się współpracę za pomocą mechanizmów faworyzujących ją w procesie doboru naturalnego, dzięki płynącym ze współdziałania korzyściom bezpośrednim lub pośrednim. Badania prymatologiczne ukazują człowieka jako „superkooperatora”, który w odróżnieniu od innych naczelnych współdziała w sposób intencjonalny. Współpraca w ujęciu psychologicznym definiowana jest jako wspólne działanie podejmowane w skoordynowany sposób w pracy, podczas czasu wolnego czy w relacjach społecznych, przy jednoczesnym dążeniu do realizacji celów, uprzyjemnienia wspólnej działalności lub budowania relacji. Ujęcie ekonomiczne zakłada, że człowiek potrzebuje nieustannego współdziałania, a mimo swojej egoistycznej orientacji „homo oeconomicus” umie i potrzebuje współpracować dla dobra wspólnego (Landowska 2022: 27–164; Smith 2012: 17). Współpraca w perspektywie pedagogicznej definiowana jest jako syntetyczny proces interakcji między jednostkami lub grupami jednostek, które realizują indywidualne zadania w celu osiągnięcia wspólnego celu (Okoń 1992: 232). Istota tego procesu tkwi w nawiązywaniu i podtrzymywaniu relacji opartych na wzajemnym zaufaniu, lojalności oraz świadomości celu, który jest adekwatnie uznawany przez wszystkie uczestniczące strony. W literaturze pedagogiki pracy, zwłaszcza w kontekście zespołów uczniowskich, pracowniczych oraz badawczych, podkreśla się także istotę udzielania sobie wzajemnej pomocy jako aspektu współpracy (Okoń 1992: 232). To sprawia, że współdziałanie stanowi narzędzie budujące więzi międzyludzkie (Dymara 2009: 116). Wspólne dążenie do celu, rozwiązywanie konfliktów oraz towarzyszące temu doświadczenia stanowią czynniki zbliżające ludzi do siebie. Ścisłe związana jest z tym wymiana słowna, która stanowi niezbędny element współpracy, który umożliwia poznanie innej osoby oraz jej punkt widzenia (Kuszek 2021: 13).

Działania grupowe są kluczowe dla budowania kultury współpracy, która zwiększa efektywność pracy. Z raportu *Liczą się nauczyciele. Raport o stanie edukacji*, wykonanego przez Instytut Badań Edukacyjnych, wynika, że praca zespołowa wśród grona pedagogicznego stanowi wyzwanie, a nie styl pracy (Federowicz, Choińska-Mika, Walczak 2014: 13). Współpraca jest związana z podejmowaniem relacji interpersonalnych, a ta kategoria wpisuje się w aspekty pracy związane z psychospołecznym ryzykiem. Ryzyko wynikające z kontekstu pracy może polegać na izolacji społecznej, słabej relacji ze współpracownikami, braku wsparcia i konfliktach interpersonalnych. Gdy w pracy brakuje wsparcia może to między innymi prowadzić do niskiej satysfakcji z jej wykonywania (Piorunek, Werner 2018: 121–132). Współpraca między specjalistami to jedno z zadań pedagogów specjalnych. Dobry nauczyciel poza kwalifikacjami merytorycznymi i moralnymi powinien posiadać również umiejętność współpracy (Plichta 2015).

W literaturze z zakresu pedagogiki coraz częściej podkreśla się znaczenie współpracy międzysektorowej, która wynika z potrzeby całościowego, wielo-

aspektowego podejścia do problemów edukacyjnych, społecznych i wychowawczych. Użycie tego terminu jest w pełni uzasadnione, ponieważ odnosi się on do relacji między różnymi sektorami życia społecznego, posiadającymi własne struktury instytucjonalne, kulturę organizacyjną, a także określone zasady działania. W takim ujęciu współpraca ta obejmuje zarówno instytucje publiczne, jak i podmioty prywatne czy organizacje pozarządowe, które dzięki koordynacji działań mogą skuteczniej odpowiadać na złożone potrzeby jednostek i społeczności. Równolegle funkcjonuje pojęcie współpracy międzyspecjalistycznej, które koncentruje się na wymianie wiedzy, doświadczeń i kompetencji pomiędzy przedstawicielami różnych profesji. Może ona odbywać się zarówno w ramach jednej organizacji, jak i poza jej strukturą formalną, w zależności od potrzeb i charakteru podejmowanych działań (Bryson, Crosby, Stone 2003). W tym ujęciu relacja między obydwoma terminami jest asymetryczna – współpraca międzyspecjalistyczna nie zawsze musi przyjmować formę międzysektorowej, natomiast współpraca międzysektorowa z definicji zakłada udział specjalistów z wielu dziedzin, a więc zawsze jest jednocześnie współpracą międzyspecjalistyczną.

W zespole zajmującym się dziećmi ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, obok nauczycieli, kluczową funkcję pełnią specjaliści. Wśród nich znajduje się logopeda, którego obowiązki nie ograniczają się jedynie do prowadzenia terapii, lecz także obejmują współpracę z innymi specjalistami. Po dokonaniu przeglądu literatury można stwierdzić, iż dotychczas skupiano się na omawianiu wybranych aspektów współpracy oraz opisie roli logopedy w zespole interdyscyplinarnym z takimi specjalistami, jak: fizjoterapeuci, psycholodzy, nauczyciele, foniatryzy, laryngolodzy, ortodonci, neurologi czy tłumacze (m.in. Gacka i in. 2020; Gawęł i in. 2015; Marciniak-Firadza 2018; Pluta-Wojciechowska 2021). Europejski Dzień Logopedy w 2024 roku przebiegał pod hasłem „Współpraca z innymi specjalistami”, co pokazuje, że społeczność zauważa potrzebę współpracy z innymi specjalistami, a także rozpowszechniania tej idei. Standardy i Procedury Wdrażania Certyfikatu Kompetencji Klinicznych Amerykańskiego Towarzystwa Logopedycznego (American Speech-Language-Hearing Association – ASHA) na temat kooperacji z innymi zakładają, że logopeda musi ukończyć program studiów, który będzie obejmował doświadczenia związane z tworzeniem odpowiednich planów interwencji związanych z komunikacją i współpracą z klientem/pacjentem i innymi osobami. W dokumencie można odnaleźć zapis dotyczący zarządzania opieką w taki sposób, aby obejmowała współpracę z innymi specjalistami (The Council for Clinical Certification in Audiology and Speech-Language Pathology 2020). Zarząd Główny Polskiego Związku Logopedów w 2013 r. przyjął Kodeks Etyczny Logopedy, który przedstawia wytyczne zawodu logopedy w Polsce. Jednak w tekście nie znajdują się wskazania dotyczące kooperacji (Zarząd Główny PZL 2013). W rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego

z dnia 25 lipca 2019 r. w sprawie standardu kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela (tekst jedn.: Dz. U. z 2024 r., poz. 453) został opisany zawód nauczyciela logopedy. Standard ściśle określa sposób organizacji kształcenia, osoby prowadzące kształcenie, efekty uczenia się oraz sposób weryfikacji osiągniętych efektów uczenia się. Kształcenie przygotowujące do wykonania zawodu nauczyciela logopedy odbywa się w liczbie godzin nie mniejszej niż 3090 i obejmuje kształcenie ogólne w zakresie filozofii, nauk socjologicznych i innych dyscyplin naukowych w dziedzinach nauk humanistycznych i nauk społecznych; przygotowanie psychologiczno-pedagogiczne; kształcenie kierunkowe, w które wpisuje się przygotowanie merytoryczne, przygotowanie psychologiczne i pedagogiczne do pracy z dziećmi i uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, dydaktyka specjalna, diagnostyka specjalna i praktyki zawodowe; edukacja włączająca – teorie, diagnoza, metodyka, programy wychowawcze i organizacja edukacji włączającej; przygotowanie w poszczególnych zakresach pedagogiki specjalnej tj. surdopedagogice, tyflopedagogice, oligofrenopedagogice, resocjalizacji, terapii pedagogicznej, logopedii, pedagogice leczniczo-terapeutycznej, wczesnym wspomaganiu rozwoju dziecka, edukacji i terapii osób z zaburzeniami ze spektrum autyzmu; wsparcie warsztatu pracy pedagoga oraz metodologia badań naukowych. Zaprojektowane w ten sposób kształcenie ma służyć osiągnięciu efektów uczenia się. Standard porusza kwestie dotyczące współpracy i opisuje, że w zakresie wiedzy absolwent zna i rozumie *procesy komunikowania interpersonalnego i społecznego oraz ich prawidłowości i zakłócenia*. Następnie we fragmencie dotyczącym umiejętności ujęte jest, iż *potrafi pracować w zespole, pełniąc w nim różne role, podejmować i wyznaczać zadania, współpracować z nauczycielami, specjalistami, rodzicami i opiekunami uczniów oraz współpracować z członkami zespołów badawczych na każdym etapie projektowania i realizacji badań naukowych*. Jest to ściśle związane z kompetencjami społecznymi, w obszarze, których absolwent jest gotowy między innymi do: *komunikowania się i współpracy z otoczeniem oraz aktywnego uczestnictwa w grupach i organizacjach realizujących działania edukacyjne, rehabilitacyjne, terapeutyczne i resocjalizacyjne*, a także jest gotów do *pracy w zespole, pełnienia w nim różnych ról oraz współpracy z nauczycielami, pedagogami, specjalistami, rodzicami lub opiekunami uczniów i innymi członkami społeczności szkolnej i lokalnej*.

Badania ASHA pokazały, że 53% badanych logopedów jest przygotowanych do współpracy z innymi specjalistami. W części jakościowej badania zdecydowana większość respondentów opisywało wiele ograniczeń i braków, mimo że w części ilościowej deklarowali przygotowanie do współdziałania. W związku z tym dane te wykluczają się, ponieważ badani jednocześnie wskazywali na posiadanie przez siebie umiejętności współpracy, a także na braki związane ze swoim przygotowaniem (Wallece i in. 2022: 801–809). Dzięki temu, że badania posiadały dwie fazy – ilościową i jakościową – udało się zidentyfikować te rozbieżności,

co pokazuje potrzebę dalszych badań nad współpracą specjalistów. Uzyskanie odpowiedzi w kwestionariuszu ankiety, które reprezentowały przygotowanie do współpracy, może być związane z tendencją do pokazywania się w możliwie jak najlepszym świetle, czyli z efektem społecznych oczekiwań (ang. *social desirability bias*). Polega on na tym, że respondent udziela odpowiedzi, która jest akceptowana społecznie, a nie jest opisem, co dzieje się naprawdę. Badania dotyczące współpracy nauczycieli oraz nauczycieli specjalistów, którymi między innymi są logopedzi, w kontekście efektywności edukacji włączającej uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, pokazują, że mają oni ogólną wiedzę na temat dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, a także form i wpływu współpracy nauczycieli między sobą, rodzicami/opiekunami prawnymi (Zaorska 2022: 66–74). Reeves i inni (2017) dokonali przeglądu 9 badań w krajach, takich jak: Australia, Belgia, Szwecja, Wielka Brytania, USA, z których wynika, że istnieje potrzeba większej liczby badań w celu zrozumienia zakresu możliwych działań i ich efektywności, a także poprawy współpracy. Badacze opisywali potrzebę współpracy z innymi specjalistami, np. z pielęgniarkami (Dandorf i in. 2016), z fizjoterapeutami (Sylwester i in. 2017) czy z nauczycielami (Mitcheli 2020). Badania najczęściej mają charakter ilościowy, a sami badacze wskazują na brak dokładniejszych informacji. Na tym tle widać wyraźnie, że istnieje potrzeba badań, które pozwoliłyby zgłębić doświadczenia i przygotowanie logopedów do efektywnej współpracy. Okres studiów to czas, w którym nabywa się wiedzę i umiejętności niezbędne do wykonywania wybranego przez siebie zawodu. Programy studiów oraz dodatkowe aktywności podejmowane lub nie, mają za zadanie przygotować w jak najlepszym stopniu do pracy zawodowej. Biorąc pod uwagę niedostatek badań dotyczących przygotowania do współpracy, postanowiono zbadać studentów u progu startu zawodowego.

Przebieg badania

Celem badania było poznanie opinii studentów ostatniego roku studiów magisterskich na kierunku lub specjalności logopedia na temat ich przygotowania do współpracy z innymi specjalistami. Badania przeprowadzono w ramach paradygmatu normatywnego, korzystając z metody sondażu diagnostycznego, techniką ankiety. Kwestionariusz ankiety został stworzony na potrzeby badań własnych. Składał się z części wprowadzającej, która opisywała cel badania, podziękowania oraz sygnalizowała orientacyjny czas wypełnienia ankiety. Narzędzie było podzielone na dwie sekcje. Pierwszą z nich była metryczka składająca się z 10 pytań, w której proszono o uzupełnienie danych dotyczących płci, wieku, formy, organizacji, kierunku i specjalności studiów oraz informacji na

temat studiowania innego kierunku studiów. Sekcja druga zawierała 8 pytań szczegółowych dotyczących badania z obszarów: umiejętności współpracy studentów, przygotowania do współpracy podczas zajęć realizowanych w ramach programu studiów oraz dodatkowych aktywności. Udział w badaniach był dobrowolny. Kwestionariusze zostały przesłane za pomocą poczty elektronicznej do pracowników uczelni publicznych w Polsce, którzy są związani z jednostkami organizacyjnymi odpowiedzialnymi za kierunek lub specjalność logopedyczną z prośbą o rozpowszechnienie ankiety wśród studentów. W związku z małym odzewem pracowników dotyczącym wsparcia w rozpowszechnianiu arkuszy przesłano je do kół naukowych. Większość z nich wyraziła swoją aprobatę i przesyłała ankiety studentom. Ponadto kwestionariusz ankiety został opublikowany na grupach zrzeszających logopedów oraz studentów logopedii. Zbieranie odpowiedzi odbywało się w styczniu 2024 roku. W badaniu mogli wziąć udział jedynie studenci ostatniego roku studiów magisterskich na kierunku lub specjalności logopedycznej. Wybór jest podyktowany tym, że studenci znajdują się u progu rozpoczęcia pracy zawodowej oraz mają doświadczenia wynikające z realizacji prawie całości programu kształcenia, łącznie z realizacją praktyk, a także możliwością udziału w dodatkowych aktywnościach.

Wyniki

W badaniu udział wzięło 70 osób, w tym 68 kobiet i 2 mężczyzn w wieku między 21 a 25 lat. 40% respondentów to studenci studiów jednolitych magisterskich, a 43% studiowało logopedię na studiach pierwszego stopnia, a następnie kontynuuje je na poziomie magisterskim. Pozostałe osoby, stanowiące 17% próby, podjęły studia logopedyczne wyłącznie na drugim stopniu. Należy odnotować, że w Polsce logopedia jest realizowana na uczelniach zarówno jako kierunek, jak i specjalność w ramach innych dyscyplin. W związku z tym 47% badanych studiuje logopedię, 36% – pedagogikę specjalną, 7% – pedagogikę, 6% – filologię polską, a 4% badanych zadeklarowało się, że studiuje logopedię z audiologią.

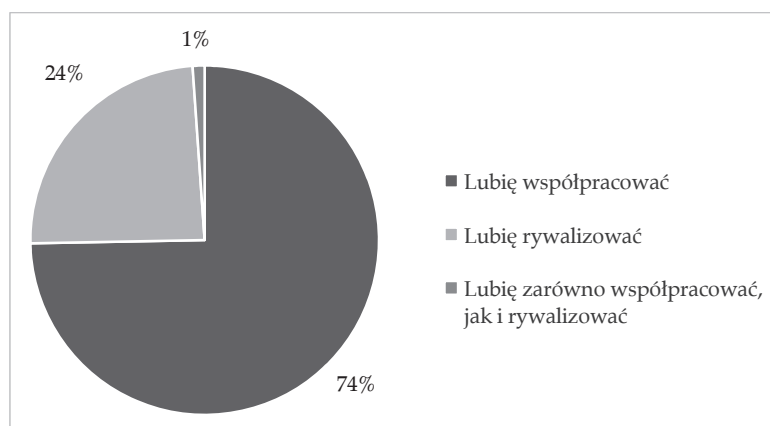
67% badanych studiuje wyłącznie logopedię lub specjalność logopedyczną. Natomiast 33% badanych łączy te studia z innym kierunkiem – najczęściej związane z językiem polskim lub pedagogiką.

Z analizy zebranego materiału wynika, że 74% uczestników badania lubi współpracować, podczas gdy 1% lubi rywalizować. Pozostałe osoby w badanej próbie lubią zarówno współpracę, jak i rywalizację.

Tabela 1. Kierunki studiów osób biorących udział w badaniu

Kierunek	Studenci biorący udział w badaniu	
	N	%
Logopedia	33	47
Pedagogika specjalna	25	36
Pedagogika	5	7
Filologia polska	4	6
Logopedia z audiologią	3	4

Źródło: opracowanie własne.

Wykres 1. Opinia studentów na temat preferencji wobec pracy w zespole

Źródło: opracowanie własne.

Kolejne pytanie dotyczyło wyboru sformułowania najlepiej opisującego respondenta podczas pracy w grupie. Użyte w pytaniu opisy nawiązywały do następujących ról zespołowych według Belbina:

- Myśliciel – osoba twórcza, z wyobraźnią, postępową, z umiejętnością rozwiązywania trudnych problemów;
- Poszukiwacz źródeł – osoba ekstrawertyczna, entuzjastyczna, komunikatywna, która bada możliwości i nawiązuje kontakty;
- Koordynator – dojrzały i pewny siebie członek zespołu. Dobry przewodniczący, który wyznacza cele, zachęca do podejmowania decyzji i odpowiednio przydziela zadania;
- Lokomotywa – człowiek, który stawia przed zespołem wyzwania, jest dynamiczny, potrzebuje presji. Jest odważny i zdeterminowany w pokonywaniu przeszkód;
- Krytyk wartościujący – osoba rzeczowa, wnikliwa, mająca talent strategiczny. Potrafi dostrzec różne opcje i dokonać obiektywnej oceny;

- Dusza zespołu – członek zespołu, który umie współpracować. Jest łagodny, uważny i dyplomatyczny. Potrafi słuchać, tworzyć i zapobiegać sporom, dzięki czemu wprowadza w grupie spokój;
- Realizator– człowiek zdyscyplinowany, godny zaufania, konserwatywny i wydajny, przekształca pomysły w działania;
- Skrupulatny wykonawca: osoba pracowita, sumienna, niespokojna, poszukująca błędów i zaniedbań, punktualna;
- Specjalista – samodzielny członek grupy z inicjatywą, który potrafi wyznaczyć sobie jeden nadrzędny cel, skłonny do poświęceń, posiada rzadko spotykaną wiedzę i umiejętności (Belbin 2008: 38).

Tabela 2. Opinia studentów na temat pełnionej przez siebie roli w zespole

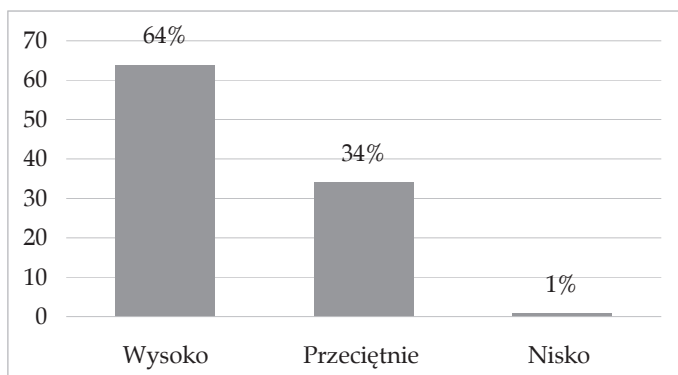
Rola pełniona w zespole	Studenci biorący udział w badaniu	
	N	%
Myśliciel	7	10,00
Poszukiwacz źródeł	8	11,43
Koordynator	9	12,86
Lokomotywa	3	4,26
Krytyk wartościujący	4	5,71
Dusza zespołu	23	32,86
Realizator	4	5,71
Skrupulatny wykonawca	9	12,86
Specjalista	3	4,26

Źródło: opracowanie własne.

Najwięcej studentów (33%) określiło się jako „duszę zespołu”. Dalej studenci wskazywali na rolę koordynatora oraz skrupulatnego wykonawcy.

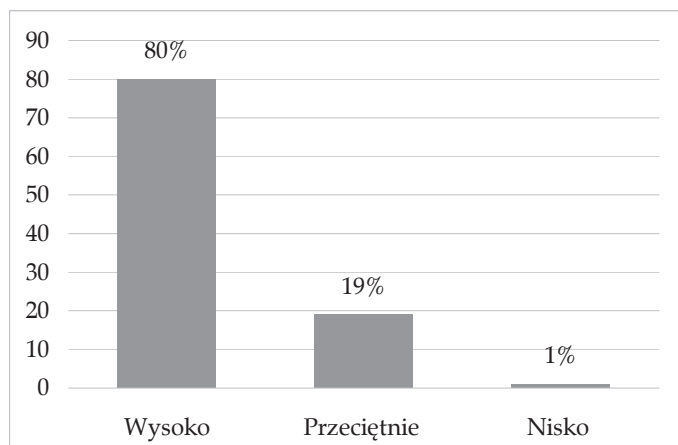
Najczęściej wskazywanymi doświadczeniami studentów w zakresie współpracy były problemy z zaangażowaniem się wszystkich członków grupy, odpowiedzialność grupowa oraz duża ilość pomysłów. Najrzadziej wskazywano kłótnie i konflikty, niesprawiedliwość oraz opóźnienie w wykonywaniu zadania.

Dokonując samooceny umiejętności współpracy z innymi osobami, zdecydowana większość (64%) badanych udzieliła odpowiedzi „wysoko”, 34% przeciętnie, a 1% nisko (wykres 2). Biorąc pod uwagę, że w badaniu brało udział wielu studentów pedagogiki lub pedagogiki specjalnej, warto zauważyć analogię do badań dotyczących doświadczeń współpracy w ocenie studentów pedagogiki i kierunków nauk ścisłych, gdzie większość badanych przyszłych pedagogów również oceniła swoją umiejętność współpracy wysoko (wykres 3).

Wykres 2. Samoocena umiejętności współpracy studentów

Źródło: opracowanie własne.

Wykres 3. Samoocena umiejętności współpracy studentów pedagogiki

Źródło: opracowanie własne na podstawie (Bąbka, Binnebesel 2013), *Współpraca w doświadczeniach studentów*, Rocznik Lubelski, t. 39, cz. 2.

Myśląc o współpracy z innymi specjalistami po zakończeniu studiów, studenci wskazywali najczęściej na optymizm, entuzjazm oraz stres. Biorąc pod uwagę wszystkie odpowiedzi nacechowane pozytywnie, 63% badanych jest u progu pracy zawodowej i ma optymistyczne nastawienie do współpracy, natomiast 30% czuje strach. Pozostali badani wskazali na obojętność.

Na pytania dotyczące zadowolenia z zajęć z zakresu innych dyscyplin 33% badanych jest nieusatysfakcjonowanych z przeprowadzonych zajęć, 55% jest ukontentowanych, a pozostali nie mają zdania. 50% badanych uważa, że liczba zajęć z zakresu innych dyscyplin była wystarczająca, jednocześnie 37% z nich uważa, że zajęć było zbyt mało, a reszta osób nie ma zadania. 54% badanych

uważa, że zajęcia na studiach przygotowały ich do współpracy międzyspecjalistycznej, 14% nie ma zdania, a 32% uważa, że studia nie przygotowały ich do współpracy międzybranżowej. Ponad 60% badanych uważa, że zajęcia na studiach pomogły ukształtować umiejętność współpracy, ale prawie 52% wskazuje, że praktyki studenckie nie przygotowały ich do kooperacji. Spośród badanych aż 90% wykazało, że brało lub bierze udział w dodatkowych aktywnościach. Najwięcej osób brało udział w szkoleniach lub webinarach, natomiast najmniej w wolontariacie. Dodatkowe aktywności przyczyniły się do rozwoju umiejętności współpracy dla 51% studentów logopedii biorących udział w badaniu, a najczęściej wskazywano na podejmowaną dotychczas pracę zawodową, webinaria, szkolenia oraz konferencje naukowe.

Wnioski

Badanie obejmowało w przeważającej liczbie kobiety, co pozostaje w zgodzie z zauważalną na polskich uczelniach tendencją do studiowania kierunku lub specjalności logopedia przez kobiety. Niewielki odsetek mężczyzn wskazuje na zdecydowaną dominację płci żeńskiej w badanej próbie. Wiek badanych jest skoncentrowany w przedziale 21–25, co może sugerować, że grupa jest homogeniczna pod względem doświadczenia życiowego i edukacyjnego. Z analizy zebranego materiału wynika, że zdecydowana większość respondentów lubi współpracować, co wskazuje na otwartość i gotowość do pracy zespołowej w badanej grupie. Tylko niewielki odsetek respondentów preferuje rywalizację, co sugeruje, że współpraca jest preferowanym modelem interakcji. Jak wynika z przeprowadzonych badań, najczęściej wskazywaną rolą zespołową przez respondentów było pełnienie funkcji „duszy zespołu”, co wskazuje na tendencje do budowania atmosfery spokoju i współpracy w grupie. Co więcej, badani wskazywani na rolę koordynatora oraz skrupulatnego wykonawcy, a to skłania to stwierdzenia, że grupy współtworzone przez badanych logopedów mogą mieć zrównoważony skład, a zgodnie z standardem kształcenia nauczyciela logopedy (tekst jedn.: Dz. U. z 2024 r., poz. 453) student powinien posiadać umiejętność pracy w zespole, pełniąc w nim różne role. Większość respondentów ocenia swoje umiejętności współpracy jako wysokie, co sugeruje, że czują się oni kompetentni do współpracy z przedstawicielami innych branż. Jednakże około 34% badanych ocenia umiejętność współpracy jako przeciętną, co może wskazywać na potrzebę dalszego rozwoju kompetencji interpersonalnych. Większość badanych uważa, że program studiów pomógł im w kształtowaniu umiejętności współpracy, co pozwala stwierdzić, iż wyznaczone efekty kształcenia nauczyciela logopedy zostały osiągnięte, lecz istnieje grupa, która nie jest zadowolona z przeprowadzonych

zając i wymaga wsparcia w obszarze kooperacji z innymi. Sugeruje to potrzebę dalszego dostosowywania programu nauczania. Dla większości badanych podejmowane aktywności dodatkowe miały pozytywny wpływ na rozwój umiejętności współpracy. Uzyskane wyniki skłaniają do pozytywnej oceny przygotowania studentów do współpracy z innymi specjalistami w przyszłej pracy zawodowej, co potwierdza, że standardy są zbudowane prawidłowo. Mimo to warto nieustannie udoskonalać kompetencje współdziałania wśród studentów.

Podsumowanie

W badaniu wzięło udział 70 osób, co należy uznać za stosunkowo niewielką próbę badawczą. W związku z tym należy zachować ostrożność przy formułowaniu jakichkolwiek uogólnień, gdyż wyniki uzyskane na tak ograniczonej grupie mogą nie w pełni odzwierciedlać sytuację w szerszej populacji. Mimo tego wnioski, które nasuwają się po przeprowadzonej analizie, pozwalają uzyskać pewien pogląd na stan przygotowania studentów logopedii do współpracy z innymi specjalistami w przyszłej praktyce zawodowej. Celem niniejszej pracy było przedstawienie wyników badań, które dotyczyły opinii studentów ostatniego roku studiów magisterskich na kierunku logopedia, w kontekście ich przygotowania do współpracy międzybranżowej. Analiza zgromadzonego materiału badawczego wykazała, że studenci u progu rozpoczęcia pracy zawodowej ogólnie czują się stosunkowo dobrze przygotowani do podejmowania działań w ramach współpracy międzyspecjalistycznej. Dodatkowo okazuje się, że realizowany przez nich program studiów, uzupełniany o różnorodne aktywności, jest dla nich w dużej mierze satysfakcjonujący i wspiera rozwój kompetencji niezbędnych do skutecznej kooperacji z innymi profesjonalistami. Badani studenci są pozytywnie nastawieni wobec przyszłej współpracy zawodowej, co sugeruje, że w swojej praktyce będą w stanie realizować ideę pracy zespołowej i współdziałać w sposób efektywny z przedstawicielami innych zawodów. Niemniej jednak wśród uczestników badania znalazła się także grupa osób, które odczuwają pewne obawy przed współpracą, wskazując, że ich studia w pełni nie przygotowały ich do podejmowania działań zespołowych z innymi specjalistami. Umiejętność współpracy jest ujęta w standardzie kształcenia nauczyciela logopedy i powinna zostać opanowana przez absolwenta. Posiadanie kompetencji społecznych, w które wpisuje się między innymi gotowość do współpracy z otoczeniem i uczestnictwa w grupach – a co się z tym wiąże – praca zespołowa i współdziałanie z nauczycielami, pedagogami, specjalistami, rodzicami lub opiekunami uczniów oraz innymi członkami społeczności szkolnej i lokalnej to efekt podejmowanych na przestrzeni lat różnych działań. Osiągnięcie takiego efektu jest uzależnione od kilku czynników:

wyznaczonych prawnie przepisów, organizacji, które realizuje kształcenie i od samego studenta. Standardy określają efekty uzyskane po zakończeniu studiów. Określają co i jak należy wykonać. Uczelnia, która prowadzi kształcenie, jest zobowiązana do realizacji rozporządzenia poprzez przekazywanie wymaganych treści, wspieranie w kształtowaniu umiejętności i rozwijaniu kompetencji społecznych w ramach zajęć i dodatkowych aktywności. Natomiast student swoim zaangażowaniem decyduje w jakim stopniu osiągnie określone efekty. W związku z zaobserwowanymi w grupie badanej ograniczeniami w przygotowaniu warto rozważyć w środowisku przyszłych logopedów ideę edukacji międzyspecjalistycznej – Interprofessional Education (IPE), która jest realizowana w sektorze ochrony zdrowia. Polega ona na uczeniu się przedstawicieli dwóch lub więcej zawodów o sobie, od siebie i między sobą, co z kolei stanowi fundament do praktykowania współpracy międzysektorowej – Interprofessional Collaborative Practice (IPCP) (WHO 2010). Takie podejście pozwala nie tylko rozwijać kompetencje zawodowe studentów, lecz również kształtować postawy sprzyjające efektywnej pracy zespołowej w różnych środowiskach zawodowych.

Bibliografia

- Bąbka J., Binnebesel J. (2013), *Współpraca w doświadczeniach studentów*, Rocznik Lubuski, 39(2).
- Belbin R.M. (2008), *Twoja rola w zespole*, Wydawnictwo GWP.
- Dondorf K., Fabus R., Ghassemi A.E. (2016), *The interprofessional collaboration between nurses and speech-language pathologists working with patients diagnosed with dysphagia in skilled nursing facilities*, Journal of Nursing Education and Practice, 6(4).
- Dymara B. (2013), *Współbycie interpersonalne dzieci i dorosłych jako fenomen i zadania edukacji. Bliżej pedagogiki współbycia* [w:] E. Ogrodzka-Mazur, U. Szuścik, J. Oleksy (red.), *Edukacja małego dziecka. Konteksty rozwojowe i wychowawcze* (t. 4), Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Federowicz M., Choińska-Mika J., Walczak D. (2014), *Raport o stanie edukacji 2013. Liczą się nauczyciele. Instytut Badań Edukacyjnych*; <http://eduentuzjasci.pl/publikacje-ee-lista/raporty/150-raport-o-stanie-edukacji/1052-raport-o-stanie-edukacji-2013-licza-sie-nauczyciele.html>.
- Gacka E., Kaźmierczak J., Sujecka-Brzóska M. (2020), *Propozycja modelu współpracy logopedy i ortodonty*, Logopedia, 49(1).
- Gawel K., Langdon H.W., Węsierska K. (2015), *Współpraca polskiego logopedy z tłumaczem – potrzeby, możliwości i perspektywy*, Neurolingwistyka praktyczna, 1.
- Harari Y.N. (2018), *Sapiens. Od zwierząt do bogów*, Wydawnictwo Literackie.
- Landowska A. (2022), *Homo cooperativus. Teorie kooperacji*, Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Marciniak-Firadza R. (2018), *Współpraca logopedy z laryngologiem i foniatrą w procesie rehabilitacji zaburzeń głosu i mowy*, Logopaedica Lodziensia, 2.
- Mieszalski S. (1982), *O dydaktycznych uwarunkowaniach współpracy*, Kwartalnik Pedagogiczny, 3–4.

- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 25.07.2019 r. w sprawie standardu kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela (tekst jedn.: Dz. U. z 2024 r., poz. 453).
- Mitchell M.P., Ehren B.J., Towson J.A. (2020), *Collaboration in schools: Let's define it*, Perspectives of the ASHA Special Interest Groups, 5(3).
- Okoń W. (1992), *Słownik pedagogiczny*, WSiP.
- Partnership for 21st Century Skills, National Council for Social Studies (2008), *Mapa umiejętności XXI wieku* [wersja polska skrócona przygotowana przez Fundację Teraz Edukacja i portal edunews.pl]; http://www.edunews.pl/images/pdf/umiejtnoscixxi_pl.pdf.
- Piorunek M., Werner I. (2018), *Psychospołeczne czynniki ryzyka w środowisku pracy. Rekomendacje dla praktyki poradniczej*, Studia Edukacyjne, 48.
- Plichta P. (2015), *Wypalenie zawodowe i poczucie sensu życia pedagogów specjalnych*, Oficyna Wydawnicza ATUT.
- Pluta-Wojciechowska D. (2021), *Dyslalia obwodowa. Diagnoza i terapia logopedyczna wybranych form zaburzeń*, Wydawnictwo Ergo-Sum.
- Reeves S., Pelone F., Harrison R., Goldman J., Zwarenstein M. (2017), *Interprofessional collaboration to improve professional practice and healthcare outcomes*, The Cochrane Database of Systematic Reviews, 6, CD000072.
- Rybińska A., Kuszak K. (2021), *Współpraca dzieci w wieku przedszkolnym. Zmieniające się konteksty i perspektywy*, Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Smith A. (2012), *Badania nad naturą i przyczynami bogactwa narodów* (t. 1–2; S. Wolff, O. Einfeld, Z. Sadowski, tłum.), Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Sylvester L., Ogletree B.T., Lunnen K. (2017), *Cotreatment as a vehicle for interprofessional collaborative practice: Physical therapists and speech-language pathologists collaborating in the care of children with severe disabilities*, American Journal of Speech-Language Pathology, 26(2).
- The Council for Clinical Certification in Audiology and Speech-Language Pathology (2020), *Certification Standards in Speech-Language Pathology*, American Speech-Language-Hearing Association; <https://www.asha.org/certification/2020-slp-certification-standards/>.
- Wallace S.E., Farquharson K., Berdik M., Foote L.T., Manspeaker S.A., Hankemeier D.A. (2022), *Speech-language pathologists' perspectives of interprofessional collaboration*, Journal of Interprofessional Care, 36(6).
- World Health Organization (2010), *Framework for action on interprofessional education & collaborative practice*; <https://www.who.int/publications/i/item/framework-for-action-on-interprofessional-education-collaborative-practice>.
- Zalecenie Rady Unii Europejskiej z dnia 22 maja 2018 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (2018); [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)&from=en](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01)&from=en).
- Zaorska M. (2022), *Współpraca nauczycieli oraz nauczycieli specjalistów w kontekście efektywności edukacji włączającej uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi*, Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze, 610(5).
- Zarząd Główny PZL (2013), *Kodeks etyczny logopedy*; https://logopeda.org.pl/onas_c.php?id=73.
- Ziółkowski M. (2015), *Współpraca [w:] M. Bogunia-Borowska (red.), Fundamenty dobrego społeczeństwa. Wartości*, Wydawnictwo Znak.